

„TRIBUNA“

REVISTĂ POLITICĂ ȘI CULTURALĂ SĂPTĂMÂNALA

A TREIA „TRIBUNĂ“.

După trei ani de tăcere și moarte aparentă, «Tribuna» din Arad se ridică din mormânt.

În anul de înviere și primăvară a tuturor neamurilor asuprite în preajma sfințelor sărbători ale Paștilor, pentru noi, refugiații din Ardeal, izgoniți, și de două ori asupriți — de vrășmașii din afară și dinnăuntru — învierea vechiului organ al credințelor și idealurilor noastre ne pare o înviere de adâncă semnificație și de tainică frumusețe morală.

— Timp de treizeci de ani aproape, numele «Tribunii» a călăuzit viața politică a neamului românesc din Transilvania. Luptele naționale de peste munți nu se pot despărți de ea. Cuvântul «Tribuna» a ajuns acolo mai mult decât o firmă, a fost o noțiune, un titlu care a stăpânit mulțimile cu puterea de vrajă a unui simbol ce ademenește și împinge masele înnainte. «Tribuna» a fost o cetate inexpugnabilă de idealism și radicalism politic. În organismul unui popor, schingiuit de instrumentele de tortură ale asupririi străine, ea a fost sediul central de rezistență îndărătnică și dărză, de conștiință clară și nebiruită a destinilor celor mai depărtate și sigure ale neamului.

Cea dintâi «Tribună» a apărut în Sibiiu, în ziua de 15 Aprilie 1884. Intemeietorul ei, răposatul Ioan Slavici, a scris cel dintâi cuvântul care de atunci a reformat tot mai mult viața culturală și sufletească a românilor ardeleni: *Soarele nostru răsare la București*. Supt raportul politic, numele «Tribunii» din Sibiiu se leagă de acțiunea politică a «Memorandului», cea mai mare agitațiune ce s'a dezlănțuit în jurul chestiunii românești dela 1848 încoace.

În anul 1904 «Tribuna» din Sibiiu a căzut sub loviturile de

săcure ale procurorului. Locul iei a fost ocupat de „Tribuna“ din Arad.

Tribuna a doua a fost creatoarea politicii de activism parlamentar, a trimis deputați în Camera ungurească și a călăuzit toată frământarea anilor de energie luptătoare dintre 1903—1912.

În vremea aceasta o nouă generațiune, cu totul deosebită, s'a ridicat în viața românilor din Ardeal. Supt influența noului curent de conștiință și cultură națională, creiat și condus de d. Nicolae Iorga, ea și-a făurit o mentalitate culturală mai românească.

Unificarea, contopirea sufletească și intelectuală cât mai desăvârșită cu viața românilor din Regat a fost idealul acestui tineret. Cam dela 1906 încoace *Tribuna* din Arad a devenit organul de expresiune al acestui curent și al acestei grupări.

Sub conducerea d-lui Octavian Goga, noua generațiune a proclamat mai întâi ideia politică a mântuirii noastre prin noi înșine. A fost primul început de ruptură pe față cu politica tradițională de nădejde în împăratul și în fictiva bunăvoință a casei de Habsburg.

În domeniul vieții culturale, noua generațiune a pornit dela convingerea că, mai ales la un popor asuprit, literatura și cultura națională sînt o armă de luptă neprețuită.

Mai mult decît o acțiune politică, interminantă și extensivă, scrisul, cartea și gândirea românească, literatura și arta națională sînt mijlocul cel mai sigur de a imuniza față cu infiltrațiunea unei culturi străine cotropitoare și de a cetlui sufletele celor subjugăți într'o solidaritate nebiruită.

În viața internă a neamului, gruparea *Tribunii* a fost călăuzită de o aspră francheță a spiritului critic.

Conflictele la cari ea ne-a dus, pentru noi nu au fost însă ciocnirea unor patimi personale, ci a unor idei și curente cari reprezentau două generațiuni fundamental deosebite.

Oare astăzi, când însuș idealul național al românilor din Ardeal pare a se apropia de înfăptuire, când însuș programul lor politic pare devansat și e declarat «sfășiat», cum a spus d. Delavrancea, reapariția *Tribunii* și a grupării treibuniste nu e oare de prisos?

Avem convingerea că nu.

Programul tribuniștilor a avut totdeauna două laturi: una față de dușmanii din afară, alta față de noi înșine, Chiar când partea lui întie, cum sperăm, se va înfăptui, partea a doua va rămâne neștir-

bită în picioare, în toată utilitatea și în adâncă necesitatea pe care o exprimă. Departe de a seca, ideile noastre de naționalism și democrație se vor fecunda și vor dobândi o semnificațiune tot mai largă, îmbrățișând toate manifestările vieții naționale.

Din clipa în care am trecut creasta munților, ne-am socotit moralmente cetățeni ai noii patrii, ai viitoarei Românie mari. Această cetățenie ne îndrituește a participa la viața publică a țării, cu toate datoritiile și drepturile cetățenilor: cu datoria de a contribui la viața publică și cu dreptul de a exercita critică. Nici aici nu ne vom putea însă confunda fără urmă. Mentalitatea noastră distinctă, fără să fie particularistă, ne îndreptățește a ne închege și aici deosebiți și de a ne uni cu elementele înrudite ale noii generațiuni din toate țările românești.

Iată-ne acum iarăși adunați. Din ruinele unui palat, odinioară mândru, am salvat ceea ce am avut mai scump: un suflet, o credință. Cu acest capital încercăm să ne refacem azi o căsuță modestă și curată. Cine știe? Măine poate ea va putea să fie mărită într'o clădire mai largă și solidă, lăcaș încăpător de ocrotire și îndemnare a unei evoluții naționale sănătoase.

Aceasta e a treia *Tribună*.

Ea va fi stăpânită de unitatea unei doctrine, de claritatea unei conștiinți, de mândria unei continuități, a unei tradiții care implică o datorie.

Și-acum, în clipa unui început, poate însemnat prin urmările sale, ne adresăm tuturor celor ce ne-au cunoscut și ne-au înțeles, tuturor celor ce cred în necesitatea prezentă și viitoare a unei *Tribune*, rugându-i să nu lase să moară această floare plăpândă a credințelor și visurilor noastre, a speranțelor și gândurilor lor.

Gh. Popp.

CÂNTECE POPULARE DE RĂZBOIU

*Impărate, împărate,
Pune pace, nu te bate,
Că rămân prunci mititei
Și nu te-i gândi la ei.
Nu-i gândi la ei, știu bine,*

*Cum nu te-ai gândit la mine,
Că și eu, pân'am crescut,
Tu de mine n'ai știut,
Dar acuma îți sunt bun
Să m'arunci în foc de tun.*

RESURRECTIO

*Acesta e Calvarul cel din urmă
Pe care-l sui, o, neam iubit al meu !
Mai mare decât Crist fiind, pe tine
Te-au răstignit și-ai înviat mereu.
De mii de ori pe eruci te-au pironit
Și lancea-n trupul tău și-o sângerară ;
De mii de ori din morți ai înviat —
Si totuși azi învii întâia oară.*

*Acesta-ți este cel din urmă chin
Și cele de pe urmă din suspine ;
Dar nu ierta ! Nici cerul nu mai iartă
Pe cei ce au lozit mereu în tine.
Asvârle vasul ce l'ai dus la gură
Cu-amara băătură a durerii —
Din Răsărit biruitor s'aude*

Cântecu'nvierii.

Martie 1915.

Ion Al-George

Școala românească din Transilvania în serviciul ideii de Stat maghiar

Instituția cu care Ungurii au dat cel mai puternic asalt pentru maghiarizarea naționalităților, atât ca limbă cât și ca sentiment, a fost școala. Mai ales dela art. de lege XVIII din 1879 prin care s'a introdus limba maghiară ca obiect de studiu în școlile românești, tendința de înstrăinare a Românilor de însăși ființa lor, s'a urmărit cu o tenacitate și cu o consecvență de fier. Nu numai că s'a introdus treptat-treptat tot mai multă limbă ungurească în școlile noastre și că s'a făcut totul pentru înlocuirea lor cu școlile ungurești, dar ele au trebuit să îmbrățișeze și o concepție nouă și cu totul periculoasă, care avea să stărpească și să copleșească întreaga viață școlară și națională în genere. Se ivise «ideea de stat maghiar unitar» — căreia trebuia să i se sacrifice totul. În virtutea acestei idei s'a introdus în școlile românești pe lângă limba maghiară — și spirit național maghiar și numai spirit național maghiar. Școlile românești, cari timp de o sută de ani fuseseră «școli na-

ționalnice», au fost prefăcute în «școli cu limba de propunere română», așadar în școli în cari numai limba, și aceea numai în parte avea să fie românească. Intreg spiritul de educație avea să fie unguresc. Românii nu aveau voie să-și aducă aminte de trecutul sau de prezentul lor; *există un singur trecut, un singur prezent și un singur viitor: cel unguresc!*

Concepțiunea aceasta unitară și-a găsit expresiune mai ales în legea lui Apponyi dela 1907, acea piatră din capul unghiului maghiarizării, care a fost întărită an de an până în ziua de astăzi.

Dacă am arunca o privire asupra literaturii didactice românești dela 1907 încoace, am rămânea îngroziți de spiritul unguresc care s'a încuibat în fiecare rând și în fiecare literă a ei ¹⁾.

Să aruncăm o privire în cărțile de istorie cari se întrebuințează în scolile primare românești din Transilvania.

Ori-ce manual de istorie pentru școala primară ar lua cineva astăzi în mână, ar găsi numai lucruri cari i-ar strânge inima. Iată de e. prima pagină din *Istoria Ungariei de r. Dariu*, un foarte fecund autor de manuale (ed. VIII, Brașov, 1907)

«Țara noastră se numește Ungaria (Magyarország). Ungaria este patria noastră. În patria noastră locuiesc mai multe popoare. Între aceste popoare se numără Ungurii sau Maghiarii, Ronâni, și Sașii. Toate aceste popoare formează azi națiunea politică maghiară, una și nedespărțită. Cetățenii, a căror limbă maternă nu este cea maghiară, formează naționalități după limba ce o vorbesc.

Să luăm o altă istorie, cea de *Iosif Marian*, pentru greco-catolici. (Blaj 1910). Pagina primă:

«Patria noastră se numește Magyarország (Ungaria). Ea în timpurile cele vechi a fost locuită de alte popoare, prin anii 889 și 895 d. Chr. au cuprins-o Ungurii, un neam trainic și viteaz, care a știut să rămână stăpânitor până în zilele

¹⁾ Vezi aceasta în cartea mea: «Școala românească din Transilvania și Ungaria, dezvoltarea ei istorică și situația ei actuală». București 1915 pag 55-66

noastre...» «Între astfel de împrejurări un popor nou și trainic veni să cucerească toate țărișoarele acestea, și să înființeze în locul lor, un singur stat puternic și cu viitor; acesta a fost poporul maghiar».

Să luăm apoi *Istoria* în două limbi a lui *T. Ille* și *Victor Boțan* (care iscălește Boczàn), tipărită la Șimleul Silvaniei (1910). Pagina primă:

«Iubita noastră patrie e Ungaria. Aceasta este o țară așa de cultă, avută și liberă, în cât abia are pereche...» «Sub domnia lui Francisc Iosif I. țara, în mod necugetat până aci, se sporește în avuție, cultură și suferințele Ungurilor, Românilor, Slovacilor și altor compatrioți de limbi străine au încetat (1).

Culmea învățământului istoric o atinge cartea bilingvă a lui *Benctek Elek*, scrisă din însărcinarea ministerului (Buda-pesta, 1908), carte care pe lângă alte multe note caracteristice o mai are și pe aceea de a fi pe deantregul antidinastică. La 1848 zice că Viena:

«a început agitația Ungurilor nemaghiari. În Ardeal Românii ademiniți omorau pe cetățenii fără scut, aprindeau și jefuiau orașele și satele (pg. 157). Vitejia, simțul de jertfă, bărbăția ungurească a înfrânt din propria sa putere răscoalele ungarilor de limba nemaghiară, a umilit oștirea austriacă. (15) — Și ultimul citat, care caracterizează deplin mentalitatea pe care guvernele ungurești vor s'o inculce prin chiar ajutorul școalelor românești Românilor: «Arpad a câștigat cu o mână de oameni țara aceasta, care azi dă locuință și pâine la un popor de 20.000.000 de suflete. În istoria universală este cazul când o mână de popor a câștigat nenumărate teritorii și țări, dar caz ca al Ungurilor este unul, al lor, cari nu numai au câștigat, ci au și ținut mai mult decât o mie de ani acest pământ. Faptul acesta își are tâlcul în caracterul seminției ungurești. Seminția ungurească a aduș cu sine din patria străveche indulgența față de alte seminții și religii, sinceritate populară, maritimozitatea, cinstea trăsurilor alese ale altor popoare și astfel nu-i mirare, că cei mai aleși ai străinilor, ce s'au pripășit pe pământul acesta, în decursul celor o mie de ani deveniră unguri cu trup și suflet... Despre minunata

¹⁾ Dr. O. Ghibu. *Anuar pedagogic* 1913, pag. 123 și urm.

putere fermecătoare (!) a sufletului unguresc mărturisește și împrejurarea că între figurile mari ale istoriei națiunii ungurești e un rând întreg de bărbați cari, după obârșie, au fost străini, dar deveniră unguri din tot sufletul și din toată inima și au câștigat mărirea numelui unguresc. Bărbații aceștia s'au crescut cu toții la sinul culturii și spiritului unguresc, cu puterea culturii ungurești și-au câștigat numele, cinstea și averea și ca unguri li-a trecut numele și vestea peste granițele țării. Oștire întreagă de diplomați, căpitani, învățați, poeți, și artiști dovedesc puterea sufletului unguresc, ce cucerește veșnic. Hunyadi-i, Zrinyi-i sunt tot așa de patrioți ca și Rákoczy-i și Bethleni-i, deși cei de mai înainte fuseseră de obârșie străină» (1).

Nu e oare unul din cele mai caracteristice paradexe în istorie că în timp ce Ungurii lucrau pe astfel de căi la distrugerea totală a sufletului românesc din Transilvania, România continua să fie o aliată credincioasă a lor? Și mai poate fi cineva atât de naiv încât să creadă că o mentalitate ca cea a Ungurilor se mai poate îndrepta?

Dr. G. Sima

DINASTICI SAU IRREDENTIȘTI ?

Intre multele calități cari se atribue poporului român din statul ungar locul de frunte îl ocupă *dinasticismul* Românilor, tradiționala lor alipire către dinastie și tron. Atâta de mult s'a prefăcut această credință, — chiar și, sau mai ales, în conștiința dinastiei înseși — într'o dogmă veșnică, încât interesele naționale ale credinciosului popor român în repetite rânduri au fost jertfite, fără orice teamă, pentru a se împăca alt popor mai puțin credincios.

Conducătorii politici și bisericești ai Românilor, unii, foarte puțini, din convingerea că sentimentele loiale ce le manifesta poporul sunt într'adevăr sentimente înăscute de dinasticism, ceilalți din neputința de a da altă interpretare acestui loialism, au cultivat cu toate prilejurile acest dinasticism aparent. Presa

) Dr. O. Ghibu. o. c.

românească, parte și ea din convingere, dar în mai mare măsură din înțelegerea necesității de-a alimenta forțele de rezistență ale poporului prin iluzia unui mare prieten împărătesc a creat fel și fel de legende în ce privește intențiile dinastiei de-a răsplăti această credință tradițională.

În articole de gazetă, în cuvântări rostite la întruniri electorale și congrese naționale, se repeta dela orator la orator că *Împăratul* ne vrea binele și că numai dela el putem să așteptăm o schimbare spre bine a situației noastre aproape insuportabile. Iar când *Împăratul* de azi, deși i-a fost hărăzită o domnie de peste 60 de ani, n'a împlinit nici una dintre multele așteptări ale poporului român, ca întrupător al nădejdelor noastre a fost proclamat *Împăratul* de mâne, — jertfa dela Saraievo. Și se vorbea cu aere misterioase despre dragostea lui pentru obiditul popor român și se repetau, dela ureche la ureche, preținse declarații pe cari le-ar fi făcut în ce privește schimbările din viitor...

Și lumea politică, în frunte cu dinastia însăși, a crezut și mai departe în dogma dinasticismului român.

Poporul român a avut totdeauna un deosebit respect, am putea zice chiar un cult pentru «*Imparat*», dar un respect un cult impersonal, adinastic, care nu are a face nimic cu dinastia habsburgică, pentru că a existat într'un trecut când nu exista încă *Împărat* al Austriei, nici *Împărat* al Germaniei și nu existau nici măcar Habsburgii. Un cult impersonal isvorât din reminiscențe îndepărtate și vagi, moștenite dela tată la fiu, ale unui trecut fericit care mai *poate* să revie.

Acest respect plin de reminiscență și recunoștință nici n'ar fi putut să fie inspirat de dinastia habsburgică, de soliditatea ei deosebită față de poporul român. Nimic, nici un moment în istoria Românilor n'ar putea să justifice acest sentiment de recunoștință respectuoasă, pentru că *Împărații* dinastiei habsburgice nu i-au făcut poporului român nici un bine nici n'au încercat măcar să-i facă, — cu excepția, poate, a *Împăratului* Iosif II.

Cu toate aceste, cultul acestuia impersonal i s'a imprimat mai ales în deceniile din urmă, un pronunțat caracter de dinasticism. Explicarea, însă, n'avem s'o căutăm nici în trecut, ca recunoștință, nici în viitor, ca nădejde, ci numai în împr-

jurările politice ale acelor decenii. În luptă împotriva asupririlor ungurești, Românii căutau aliați și-i luau unde-i găseau. Și cum pe atunci dinastia era și ea în luptă cu tendințele separatiste ale Ungurilor, era firesc ca noi să sprijinim cu atât mai multă stăruință pe cei cari erau și ei (sau credeam noi că sunt) dușmani ai Ungurilor. Dinasticismul acesta al deceniilor din urmă nu era, prin urmare, un dinasticism isvorât dintr'un sentiment pozitiv de dragoste și recunoștință pentru dinastie, ci era isvorât dintr'un sentiment de revoltă împotriva Ungurilor. Noi ne declarăm dinastici nu fiindcă dinastia ne-ar fi fost *priclenă* nouă, ci fiindcă era (sau credeam noi că este) *dușmană* a dușmanilor noștri.

Lipsa de înțelegere a Habsburgilor pentru acest cult impersonal în care ei vedeau numai un sentiment înăscut de supunere, un servilism care poate fi expus tuturor încercărilor fără a da greș, — explică întreaga politică habsburgică față de poporul Român. Ea explică de ce Românii aceștia de o «credință tradițională către dinastie și tron» au fost dați pradă Ungurilor răsvrățiți; de ce dintre cei doi revoluționari români «în numele împăratului», dela 1785 și 1848, unul a trebuit să moară frânt în roate, iar celălalt să-și sfârșească zilele nebun în margine de drum; de ce la 1861 Bucovina românească a fost anexată nu teritoriilor românești din statul ungar — cum o cereau atât Românii din Ungaria, cât și cei din Bucovina — ci Galiției; de ce s'a încuviințat, după nenumărate făgădueli de neîncuviințare, unirea Transilvaniei cu Ungaria, lăsându-se chiar și atunci Românii din Bucovina deslipiți de trunchiul celorlalți Români; de ce numeroșilor delegați ai «credinciosului» popor român li s'au închis porțile curții Împăratului din Viena, deschizându-li-se, în schimb și în numele aceluiaș Împărat, porțile închisorilor ungurești...

*

Articolul acesta nu vrea să fie și nici nu este un articol de propagandă împotriva unei dinastii, ci este o încercare de analiză psihologică a unui fenomen, a unuia dintre multele fenomene ale vieții publice românești. Și analiza aceasta ne duce la concluzia că loialismul Românilor nu este un dinasticism orb, ci este un vag irredentism instinctiv.

Românii din statul ungar n'au fost nici odată dinastic

pentru că n'aveau de ce să fie. În loialismul lor ei căutau, ei nădăjduiau să'l regăsească pe marele împărat al trecutului îndepărtat, sub care au fost mari, neînvinși și stăpâni pe pământul lor. Ei, în loialismul lor, visează pe marele Impărat care să realizeze unirea tuturor Românilor sub scheprul său, reînviind viața înfloritoare din vechea «*Dacia felix*»

Dinastia Habsburgilor n'a înțeles aceste visuri... E rândul acum al unei alte dinastii să-i iee locul.

Ion Iosif Schiopul

UN DOCUMENT ISTORIC

În noaptea zilei de 12 spre 13 Octombrie st. n., regimentul de infanterie austro-ungar 63 (dela Bistrița) după câteva lupte grele înainta pe linia Przemysl-Chirow spre Stary-Sambor, unde avea să se dee noi lupte.

În miez de noapte, pe la orele 3, regimentul a fost oprit, pentru a li se citi soldaților ordinul de zi al comandantului corp. XII de armată, generalul *Küves de Kőveshaza* adresat armatei. În acest ordin de zi, datat dela 12 Octombrie și iscălit de generalul-comandant, între altele se zice:

„Soldați, marșurile grele forțate ce le faceți zilnic, osteneala mare ce suportați și lipsurile zilnice îndurate de voi nu se fac fără un scop anumit. Încercările acestea cari pun la probă toate forțele voastre înlesesc crușarea sângelui vostru. Ce pierdem în sudoare, crușăm în sânge.

Soldați, Dușmanul e în plină retragere și noi trebuie să-l urmărim de aproape, pentru a nu-i îngădui timp să-și concentreze forțele risipite de izbirea noastră și pentru a-l putea svârli peste frontieră!

Soldați, O armată alcătuită din 60 de batalioane de marș ce s'a format în Bucovina flanchează crâpa stângă a dușmanului unită cu 2 corpuri de armată română. România a eșit din neutralitate și armatele sale au intrat în Bucovina...“

Această comunicare li s'a citit soldaților românește în dimineața zilei de 13 Octombrie 1914.

Și vitejii soldați români aclamând cu entuziasm armata «*fraților din țară*» a doua zi au intrat în foc ca să-și verse sângele pentru un ideal tot atât de mincinos ca și acest ordin de zi.

SCRISOARE DIN GALIȚIA

*Măicuță dragă-s încă viu,
Dar rău bătut de soarte,
De-atâteaori nici eu nu știu
Cum am scăpat de moarte.*

*În șanț gândesc la voi mereu
Și-o jale grca m'apasă,
Că știe bunul Dumnezeu
De mai măntorc acasă.*

*Zăcem prin șanțuri și noroi,
Flămânzi; un trai de câne,
Și cad cazacii peste noi
Ca grindina pe grâne.*

*Puțini feciori am mai rămas,
— Că neamțul nu ne cruță, —
Vai, cine știe peste-un ceas
Ce mi-o fi scris, măicuță!*

*C'asa ne muștră Dumnezeu
De nu știu ce păcate,
Să mori pentru dușmanul tău
Luptându-te c'un frate.*

Aurel Esca.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PETALELE

Stam la fereastră și priveam cum se dărâma o casă peste drum. Câți-va porumbei se învârteau sus, în văzduh. Din când în când își strângeau aripile și se lăsau să cadă până aproape de ruinile casei. Păreau că se roagă cu aripile strânse pe piept, să nu li se dărâme cuiburile și locurile de adăpost. Porneau apoi în larg, depărtându-se până ce nu se mai zăreau. Credeai că s'au dus pentru totdeauna, dar peste câte-va clipe reveneau, ca și gândurile celei dintâi iubiri, cari se îndreaptă mereu către aceea, pe care am îndumnezeit-o când-va, chiar atunci când iubirea e stinsă.

Și cad cărămizile și sfărâmăturile de tencuială de strivese și îngroapă ultimele flori, dărâma pomișorii din grădina de alături, ca și atâtea lovituri brutale, cari strivesc și îngroapă ce-i mai frumos în sufletele noastre.

Deschid fereastra și privesc cum teiul de alături își scutură frunzele, ca miuite în șofran. Ca și când ar fi voit să'mi lase o amintire de povestirile freamătului lor, de nopțile senine, de parfumul florilor de Mai. Câte-va frunze năvălesc la

mine și, tremurând, cad pe covorul ros, ca niște pete mari de ceară.

Și, cum stam așa, aud că bate cineva la ușă. E un prieten, care se întorsese de curând în țară. Abia îl mai recunosc. Privirile lui, agere altă-dată, par obosite. În toată expresia feței sale citești amărăciune. Zîmbetul lui are ceva din tristețea semnărei.

Stăm amândoi la fereastră și privim la frunzele, care cad, la florile, care mor, la casa care se dărâmă peste drum.

— Toamna asta face să mă năpădească atâtea amintiri vagi, dulci, pline de melancolie, — zise el. Eram departe de țară, în niște locuri deluroase. Frunzișul pădurilor de fag părea de aramă, iar, când adia vântul, erau ca niște flăcări ce fâlfâie în bătaia razelor soarelui de toamnă. Unde și unde se ivea câte un grup de scoruși cu frunzele de un violet șters ori niscai arțari, ce păreau între ceilalți copaci ca o pată mare de sânge.

Cu ultima izbucnire a vieții, care avea să amortească, înverzise iarba câmpiilor și brândușele de toamnă păreau că nchid în florile lor delicate, ceva din roșatacul spălăcit al cerului din amurg. De câte-ori văd aceste flori, mi se pare că ele au ceva din obrazul fraged al zînelor din povești. Ciorile se ridicau și ele, ca și când ar fi voit să amintească cerul, ca de scrobeală albastră, al zilelor de cuptor, iar scânteuțele erau ca niște lacrimi de sânge, pe cari le-au vărsat zânele îndurerate că mor florile și frunzișul, că moare iubirea și viața.

Și când se lăsa amurgul, brândușile păreau ca stele presărate pe câmp, coborîte din răccala și singurătatea haosului să asculte simfonia în care plânge natura în agonie. Câte odată simți nevoia să ascuți glasul durerilor celor mai de jos, să suferi amar, pentru a-ți spori puterile, ce să te poți ridica apoi și mai sus.

Tăcu o clipă. Se uită la un vas de crizanteme, care stătea pe masa mea de lucru, apoi iar începu a povesti.

--Vezi, de toamna aceea mi se leagă cea mai puternică amintire. Atunci am cunoscut pe aceea, pe care am iubit-o cu toată patima, și pe care o voi iubi și după moarte.

Era într-o grădină. Privirile ei păreau că mă strâng ca două vâltori de foc, cari mă mistuiau. Razele blânde ale soa-

re lui de toamnă păreau îndrăgite numai de obraji, de gâtul, de părul și mâinile ei. Toată lumina lor era concentrată asupra-l.

În ziua aceea am fugit de ea, dar chipul ei îmi stătea mereu în față.

Peste câteva zile iar am întâlnit-o. Pare că-i văd și acum expresia îndurerată a gurei, îi văd ochii cu privirile rătăcite, simt lupta, care se petrecea în sufletul ei.

Ceiece spun zâmbetele ștregărești, clipirile de gene studiate în oglindă ale amantilor comuni e ceva care nu se poate numi. În nici un caz nu e iubire.

Iubirea adevărată transformă sufletele. Și aceste transformări sunt suverane...

Mereu îi purtam chipul în gând și, cu fiecare clipă, adăogam ceva la frumusețea ei.

Mi se părea că sunt un sculptor, care cioplește în marmoră cel mai frumos chip, pe care îl poate concepe imaginația lui. Și acopeream de sărutări și de lacrimi fiecare fir de păr, pe care i-l retezam, fie-care cută a ploapelor, și gura și gâtul și degetele ei. Lacrimile mele o făceau mai albă, mai strălucitoare. Îi sărutasem ochii odată și mereu îi simțeam ploapele moi și dulci sub cari i se zbăteau ochii, ca și când i-ar fi ars căldura gurei mele.

Simțeam atâta armonie în suflet, încât fugeam de orice zgomot, de orice prieten, care mi-ar fi putut tulbura această armonie.

Și toamna aceea era atâta de frumoasă și întârzia mereu, ca și când i-ar fi fost și ei dragă iubirea noastră. Câte gânduri frumoase mă năpădeau în nopțile senine. De câte ori mi-aduc aminte de nopțile acelea, când stelele păreau ca niște flăcări albastre, cari fâlfâiau în necuprins, ca și când un vânt ușor ar fi amenințat să le stingă, de farmecul acela sfânt, neînțeles, care se coboară din cer, socotesc că cele mai frumoase gânduri ale noastre ni le aprinde și ni le înaripează cerul. Toată poezia, tot frumosul n'avea nici un preț pentru mine dacă nu adăoga ceva la strălucirea frumuseții ei.

Odată însă, la o adunare, un individ cu ochii morți ca două globulețe de sticlă pline cu cenușe—sămănau cu ochii de oaie—cu mustățile galbene ca niște rădăcini atoașe ale unor

plante de apă, cu nasul mare și încovoiat ca spatele unui arivist neghiob, cu urechile subțiri, aproape transparente și păroase ca niște foi de salbă moale, o vorbea de rău.

Mă cutremurasem, îmi ardeau creeri în cap și părea că mi strânge cine-va inima într'un clește înroșit.

Seara am rămas singur în odaie. Părea c'o simt lângă mine și îi văd ochii înlăcrămați. Părea că o putere nevăzută ne ducea într'un abis și că de-asupra noastră se scuturau frunzele moarte și umede ale arborilor din grădina în care ne văzusem pentru întâia dată și ne înveleau ca un giulgiu. O simțeam tot mai aproape.

Dar îndoiala mi'se așezase în suflet și steteam nopți întregi în prada gândurilor.

Când am auzit însă pe unul citind prietenilor lui o scrisoare a mea, în care așternusem ceva din simțirea ce aveam pentru ea, și pe care o avea dela dânsa, am crezut că mi pierd mințile.

Vedeam ovalele literilor din scrisorile mele susținându-se, legându-se unele de altele și formând un lanț, care îmi cuprindea capul pieptul, mâinele și tot corpul și se strângea mereu, strivindu-mă.

Accentele grave păreau ca niște vârfuri de săgeți ce mă fulgerau în inimă, iar cele circumflexe se măreau, până ce se făceau ca niște unghii negre ale unor degete nevăzute și năvăleau să-mi scoată ochii. Simțeam că mă prăbușesc într'un abis de foc.

De atunci am pornit să sfarm chipul strălucitor, pe care îl purtam în suflet. Vieța desordonată, furia cu care îmi risipeam ce aveam mai sfânt în ființa mea, a făcut să dispară chipul ca și cum ar fi pierit o umbră.

Dar odată cu el am distrus tot ce era poetic, tot ce era ideal în mine. M'am întors apoi în țară.

Și, când am simțit pustiul vieții, mi-am dat seama că frumusețea, pe care i-o atribuisem, nu era decât frumusețea sufletului meu, că eu însu-mi mă înălțasem, pentru a o înălța pe ea.

M-am dus la țară. Și, acolo unde nu-mi mai spunea ni menii nimic de ea, nu-mi mai învenina nimeni sufletul, iar începeam s'o iubesc. Ii iertam toate inconștiențele, o simțeam

aproape, o vedeam în vis, o auzeam chemându-mă pe nume. Și dimineța, când se deschideau florile zorelor urcate la fereastra mea, părea că vin să-mi șoptească numele ei. Fiecare floare din grădină părea întristată că se va scutura aici și nu va împodobi sânul ei. Și iar ne scriam ca altă dată. Iar ne iubeam.

Când ne-am întâlnit însă, ochil noștri nu-și mai spuneau nimic. Erau alții. Ceia-ce ni se păruse că e dragostea reînviată, era puterea amintirilor, glasul blândului trecut.

Vedeam bine că eram streini. Cei de altădată, care se iubiseră, cari suferiseră atâta, erau ca două umbre.

Și, când ea a venit să-mi prindă o crisantemă albă în dreptul inimei, de odată s'au scuturat petalele florei și, tremurând, au căzut ca niște fuzi de zăpadă la pământ.

Ne-am privit cu ochii umezi de lacrimi. Petalele crisantemei se scuturau pe mormântul iubirei noastre.

D. N. Giotori

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O „ANCHETĂ” IN BUCOVINA

Citești despre nenorocirea unei persoane și te cuprinde o largă durere și o revoltă că firea această omenească nu-și poate sfărma zăgazurile voiei și ale acțiunii. Și simți o nespusă durere când vezi că se precipită sub ochii-ți, act cu act, o sguuitoare tragedie trăită, nu de o persoană, ci de sute de mii, de un întreg crâmpei de neam — și nu într'un moment, care se încheie cu deslegarea de nesfârșitele dureri, ci generații de-a rândul în viața lor întreagă. Când vezi această tragedie și simți că acel suflet care se stinge, e parte din sufletul tău, înțelegi cu atât mai mult, cât de mare e deznădejdea mamei care-și vede copilul arzând în flacări. Dar sunt și cetățeni cinstiți, din București sau Iași, ce se duc dela Burdujeni la Ițcani sau Suceava, și, în mijlocul banchetelor și toastelor, anchetează, se întorc în redacția cutărui ziar, și prin câteva trăsături măiestre de condei arată lumii întregi că Austriecii, dela încorporarea Bucovinei și până astăzi, îi înțolese pe Românii din Bucovina

cu toate drepturile și libertățile civile, că nu bieții stăpâni, de diferite nații și religii, nici conții veniți din «Apus» în plină splendoare a culturii, nici aventurierii galițieni și bucovineni, nu aceștia, bieții, sunt de vină pentru mizeria și întunecul ce se întinde peste Bucovina de astăzi. Să vezi: adevărații și cruzii vinovați sunt Rușii, cari, purtând război, au stăpânit țara timp de 4 săptămâni, devastând și pustiind totul. Și se miră «ziariștii» cari fac «ancheta» că aceștia au îndeplinit în scurt timp opera susținută de Austrieci de 140 de ani în continuu și până astăzi, fără să se întrebe, se înțelege, cu cât e mai gravă distrugerea morală a Românilor din Bucovina de către autoritățile austriace și rămânând datori franchisei, că toate pagubele materiale — dacă au fost — sunt lucruri absolut inerente războiului, sau cel puțin cu mult mai explicabile decât distrugerea de biserici, monumente și obiecte de artă de către Germani. Dar «ziariștii» români n'au voit să ajungă nici până la acel grad de observație critică până la care s'a înălțat un jurnalist francez, care trecând întâmplător prin biata Bucovina — (Halb-Asien o numeș jidănașul K. Emil Franzos) — a rămas uimit de caracterul steril și eterogen, ce-l prezintă lucrurile și stările sociale, și, privind la un grup de țărani români din Piața Austriei, în Cernăuți, spunea, cu privirea abătută în zare, că în țara aceasta atât de frumoasă există un duh rău care, în întunec, distruge tot ce urzește chinutul suflet al popoarelor locuitoare.

Dar ancheta făcută de «ziariștii» trimiși în Bucovina e remarcabilă prin ideea că în Bucovina e, într'adevăr, necesară o anchetă. Și anume;

a) Ar trebui să se cerceteze toate izvoadele prin cari a putut trece acest pământ românesc sub dominațiunea austriacă;

b) Să se vadă lămurit, care a fost spiritul, textul și interpretarea legilor, în cadrele cărora s'a intenționat să se îndrumeze spre dezvoltare și înflorire viața națională a Românilor din Bucovina sub toate raporturile ei; și

c) constatându-se, eventual, o binevoitoare protejare a aspirațiilor și a elementului românesc din Bucovina, Români din Regat să-și exprime sentimentele lor de admirație și mulțumire față de ocârmuirea Austriacă.

Aceasta ar fi ancheta, care, la dreptul vorbind—și regret că acest fapt a scăpat, probabil întâmplător, d-lor ziarști cu ancheta — aceasta ar fi ancheta, care de mult se scrie, și neconținut, pe fiecare piatră din clădirile școlare, pe fiecare coloană din sfintele biserici, pe fiecare cruce din cimitirele sărăcăcioase, se scrie cu litere roșii de sânge umed în fiecare suflet și acum, și s'a scris de mult.

Dar acesta e marele adevăr: că sunt chestii de care nu te poți apropia decât după ce ți-ai revizuit conștiința până în cele mai mici cute ale sale. Și, în cazul acesta, înaintea curajului care te mână, trimite curățenia sufletului, ca să lumineze: altfel întâlnești un adevăr mincinos.

N. I. Russu

UN PUMN DE VORBE...

Noi sîntem prin meleagurile astea cam cu vreo două-sute de ani înainte de Traian, zice-se. Nici-un istoric, nici-un document nu pomeneste că noi am fi venit de undeva. Trecerea noastră nimeni n'a însemnat-o. Dacă n'am venit de aiurea asta dovedește că noi aicea am stat de când e lumea, adică de când lumea noastră a prins grai și a înțeles a vorovi pentru nimeni alt de cât pentru ea. Nu știu anume leatul căci slovă nu e să ne arate cam cum vor fi fost primitivele vremuri pastorale când zămislitorii noștri mâncau pâine de ghindă în două cu mălaiu pisălogit de tătarcă. Inchipuirile umblă în tot felul. Din ascultarea iseușilor cărțurari iese că noi sântem și daci și romani. Pațini la număr, mici și săraci, fără legături cu semințiile vecine, deci cu relații externe nule și fără viață culturală internă, nimeni nu s'a sinchisit de existența noastră.

Nu mai știm pe unde ne-au purtat de isbeliște umfletele valuri; soarta dacă nu și-a răs chiar de noi apoi la grele munci ne-a mai fost pus. Și, uite, cu fălcile încețate și cu pumnii strânși, am pățimit. Fruntea încrețită vine mai târziu, când printre aleșii neamului se ridică așa ca o chemare sfântă viforul schimbărilor.

Copii fără vină și fără dimineață ne-am bucurat de-un tremur de frunză, de-o soaptă de izvor, și, flămânzi, cu picioarele goale, am străbătut istoria până când stăpânirile ne mai având încotro au trebuit să prindă de veste că sântem. Peste capetele noastre de valahi încovoiați nu se mai poate trece. Acu potecile se adună în răsruce și numai fulgerul de sus poate spinteca calca cea dreaptă — căci în rugăciunile noastre când ne-a fost prea greu pământul l'am amestecat cu cerul.

Suntem. Acest titlu, sfîntit cu mii de jertfe pe care apostolii românismului l-au rostît cu accente desperate de dincolo de mormânt, acest sântem este incoruptibil. Din această credință nu ne mai poate înturna nimeni. Au alunecat veacurile peste noi ca peste niște pietre. Cam neciopliți, ca să nu zicem ignorauți ori barbari, cu acea încăpățănare inorganică ce face tăria și mândria noastră de azi, ne-am păstrat. Schimbările de îndulcire pe ici pe colea, dacă au fost, sunt flori la pălărie. Poporul ardelean, țărănimea. dacă am dus-o — aceasta nu

însemnează că am trăit. Traiul nostru înăbușit n'a fost viață. Am avut mai mult zile decât noroc. Ce-am făcut noi, țărănimea, domnilor, coconilor, s'o știți, am făcut un lucru mare: *am durat*.

Ei bine, de rezistența asta milenară să nu-și bată nimeni joc, că e păcat de moarte. Dacă la greu nu ne-am dat înscamnă, că pe spetele noastre mult încercate se poate zidi. Noi ținem.

Iacă, vremea a prins a înboboci. Plugarul cu capul descoperit, în mijlocul țarinii, ascultă ciocârliă, cu brațele încrucișate. O ascultă fiind-că în cântecul ei crede. Niciodată pasărea asta măeastră nu l'a păcălit. Ascultarea lui este îndemnul mistic la ceva, care trebuie să fie, este pe-aproape.

Pentru noi, în timpurile de-acum, ciocârliă se înalță din plainurile libere ale dulcei Românie.

Dragi logofeți, port condeiul ăsta al meu târâș, ca un mărăcine, însă vă făgăduesc că o s'auziți de mine,

Ion Tăciune

CRONICA

O mină de oameni tineri, foștii redactori și colaboratori ai ziarului «Tribuna» din Arad, ne înfrățim azi din nou în jurul unei reviste, prin coloanele căreia vom vorbi mai ales despre ceea ce se petrece acum la noi, acasă.

O țară întreagă își îndreaptă azi privirea spre Ardealul nostru. De o mie de ani se sbuciumă acolo o viață românească.... Menirea «Tribunii» este să se facă ecoul acestei vieți; să înfățișeze lucrurile și oamenii așa, cum sunt, pentru a se cunoaște cât mai bine; să desvălească simțiri și gânduri, cari acolo se mai ascund încă, înăbușite în sufletul milioaneilor de selani; să aducă lămuriri și să dea îndemnuri, — dacă ele mai sunt necesare.

În clipe mari, ca cele de acum, o singură datorie avem cu toții: de a întrebuița toate cunoștințele și toate energiile noastre pentru pregătirea cât mai deplină a biruinții sigure de mâine. A mai dezerta dela această datorie, ar însemna să ne facem vinovați de un păcat, care nu se iartă.

Acelaș gând, frumos și drept, ne luminează pe toți. Un vis de o mie de ani trebuie să devie acum realitate. Ceasul cel mare al tuturor socotelilor, pe cari le avem cu un dușman milenar, se apropie. A mai șovăi — e păcat. A mai căuta idealul neamului nostru în altă parte — ar fi o nebunie. Și o crimă — orice împotrivire în fața acestei porniri firești și nobile, care unește azi un popor întreg.

Un ideal cere muncă și jertfe, până la cōpăt. Astăzi ne îngăduim a vorbi prin coloanele acestei reviste, cu toată modestia și sinceritatea. Mâine dacă va trebui, vom lăsa condeiul și vom prinde arma; — pentru izbânda a-chieși ideal.

„Tribuna“

Congresul românilor de peste munți a fost o manifestare necesară și impunătoare. Programul ședinței de dimineață a dezvălit o anume arhitectură logică, clară și convingătoare. După cuvântul de deschidere, un bucovinean și un ardelean au expus situația românilor din Bucovina și din Ardeal. D. Slușanschi a făcut o expunere istorică și politică, succintă, puternică și foarte bogată în amănunte bine prinse. Publicată cu unele modificări, ea ar putea să servească drept un excelent catechism al situației românilor din Bucovina. Expunerea d-lui V. Stoica avea menirea de a înlocui pe a părintelui Dr. Vasile Lucaci, chemat la întrunirea dela Iași. Deși lucrată în ultima clipă, ea a făcut o impresie bună prin forma literară îngrijită, prin căldură și prin bogăția cunoștințelor istorice cari, ce e drept, au covârșit puțin în dauna analizei prezentului. La sfârșit d. Simion Măndrescu, președinte, a tras concluzia: necesitatea desrobirii Ardealului și Bucovinei. Foarte bine a făcut d-sa, amintind că acest program un cuprinde o renunțare la Basarabia, ci, dimpotrivă, pregătirea liberării acestei provincii.—După masă a fost întrunire la Dacia și seara banchet. Efectul cel mai mare l-au produs cuvântările d-lor Delavrance și Em. Antonescu prin forma aleasă și prin înălțimea și avântul gândirii și simțirii. — Congresul a dovedit aceea ce știau și vrăjmașii noștri: că e ridicolă calomnia, că nu vrem să fim dezrobiți.

Intrunirea Ligei Culturale la Iași a arătat că «Moldova» d-lui Carp are două însușiri ce nu trebuie uitate: poartă ghilemete și e pe hârtie. Cealaltă, Moldova vie și adevărată, s'a manifestat la Iași, aplaudând după cât se spune, mai ales pe d-nii Octavian Goga, Nic. Iorga și N. Filipescu.

13 Martie 1906. — Din scurtele cuvinte pe cari le-a rostit la universitate d. N. Iorga cu acest prilej reținem următoarele: «Vă rog să nu mă primiți cu aplauze. Aplauze nu merită în acest moment nici un singur om din țara românească. Aplauze va merita numai primul soldat român care va cădea în drumul ce duce spre îndeplinirea idealului național și cel dintâi general care se va întoarce învingător din războiul cel mare, aducând în fruntea armatei biruitoare steagul țării care și-a îndeplinit acest ideal.»

Doi tribuniști la Tomsk. — Ziarele ne aduc vestea că împăratul Francisc Iosif a exprimat medicului militar Dr. Pompiliu Nistor «înalta sa recunoștință pentru atitudinea eroică și abnegațiunea dovedită în fața dușmanului». Nu știm cum va fi ajuns această distincție la cunoștința prietenului nostru Nistor, care de vre-o două luni încoace e la Tomsk, în Siberia, prizonier, dimpreună cu un alt prieten de-al nostru, Eugen Goga. Ambii acești prieteni ai noștri au fost pe vremuri redactori ai «Tribunei» și dacă soarta vitregă nu i-ar fi aruncat în pusturile Siberiei, ei desigur s'ar afla printre noi, aceștia cari am reînviat «Tribuna».

Ardealul la universitatea din București. — De câțiva ani încoace d. N. Iorga și-a făcut obiceiul de a cam da uitării, în cursurile d-sale de istorie universală dela universitatea din București, istoria

prevăzută în programul oficial. În adevăr d-sa n'a vorbit în ultimii ani decât prea puțin despre Francezi, Germani, Englezi, Spanioli, etc., — ceea ce poate să constituie o adevărată crimă față de litera programului. În schimb d-sa a făcut istoria statelor balcanice și istoria Românilor din Transilvania. În această deviere dela program, deviere care ar putea scădea în ochii unui străin pretențios, unitatea românească, noi vedem un început de înțelegere adevărată a problemei universității românești. Universitatea românească nu poate avea ca problemă predarea în limba românească a științei pe care o propovăduiește cutare universitate din Apus; ea are să pornească dela necesitățile naționale actuale, luminându-le prin prisma științei și servindu-le pe acestea în mod direct, până ce vom ajunge la nivelul statelor din Apus, când apoi vom putea face și uni la universitate ceea ce fac ele astăzi.

În anul universitar 913|914 d. Iorga a făcut istoria Românilor din Ardeal dela revoluția lui Horia până în zilele noastre. Lecțiile ținute au fost stenografiate și publicate în volum, despre care vom vorbi într'un număr viitor. În semestrul prim al anului universitar curent d. Iorga a făcut o serie de lecții despre «*Desvoltarea ideii unității politice la Români*» (apărute și ele în volum), iar în semestrul al doilea face *Istoria Românilor din Ardeal din cele mai vechi timpuri până la Revoluția lui Horia*.

Lecțiile d-lui Iorga, care privește istoria Ardealului în lumina istoriei universale — ceea ce n'a făcut nimeni până acum — sunt pline de idei nouă și de ipoteze scânteietoare.

Trebue să fim adânc mulțumitori d-lui Iorga pentru serviciul pe care-l face prin aceste lecții nu numai istoriografiei române, ci și aspirațiilor naționale ale zilei de astăzi.

D. Dr. Ioan Urban Iarnik, bătrânul profesor și savant care poartă atâta dragoste dezinteresată poporului românesc, limbii și culturii sale, ne-a dat, în cursul acestui război, noi dovezi de interes și simpatie. D-sa a vizitat pe răniții români din spitalele Boemiei, i-a mângăiat în graiul nostru, le-a dat lectură românească și a publicat știri despre ei și alte articole în ziarele din Ardeal. În România, în presa ei plină de reclamele de cinematograf și de teatru istoric sau comic, lucrurile astea au trecut neobservate. Cine și bate capul cu ele, cine să cultive asemenea legături, frumoase azi, mânc poate utile și prețioase.

Și totuși proza atât de curată, limpede și sănătoasă a bătrânului nostru prieten din Boemia ne amintește viața însăși a acestui admirabil popor ceh, energetic activ, disciplinat până la culmile cele mai înalte ale conștiinței naționale. Am neglijat până acuma învățămintele ei și pilda strălucită, clasică de luptă națională; vom disprețui oare și pe viitor interesul politic care ne va lega de creierea unui stat ceho-slovăcesc?